

GS. TS.

CK.0000066440

VĂN HÓA VIỆT NAM

**Trên con đường giải phóng,
đổi mới, hội nhập và phát triển**

**NHÀ XUẤT BẢN
THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG**

GS. TS. ĐỖ HUY

VĂN HÓA VIỆT NAM

**Trên con đường giải phóng,
đổi mới, hội nhập và phát triển**

NHÀ XUẤT BẢN THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Giáo sư, tiến sĩ Đỗ Huy là một trong những nhà khoa học đầu ngành, là một cây đại thụ trong lĩnh vực nghiên cứu, đào tạo và giảng dạy các lĩnh vực như: Văn hóa học và tư tưởng Hồ Chí Minh, Mỹ học, Đạo đức học, Triết học... Đến nay, ông là tác giả và đồng tác giả của hơn 100 công trình nghiên cứu ở các lĩnh vực này. Mặc dù, Giáo sư đã gần 80 tuổi nhưng vẫn tham gia hướng dẫn, đào tạo các học viên trình độ sau đại học và tích cực viết sách, nhiều tạp chí vẫn thường xuyên đăng tải những công trình mới của ông về con đường đổi mới của nhân dân Việt Nam.

Cuốn sách *"Văn hóa Việt Nam trên con đường giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển"* là một công trình nhiều tâm huyết của tác giả. Cuốn sách được tác giả nghiên cứu sâu sắc trên bình diện lý luận về bản chất của văn hóa theo quan niệm mácxít và đối thoại những quan điểm ngoài mácxít nhằm khẳng định rõ hệ tư tưởng Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh là thế hệ tư tưởng chính thống của văn hóa Việt Nam hiện đại. Ông đã trình bày hành trình của quá trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển văn hóa dưới ánh sáng của hệ tư tưởng này và dự báo về bước phát triển mới của văn hóa Việt Nam trong thập niên thứ hai đầu thế kỷ XXI.

Nhận diện những cản trở, những mâu thuẫn, những xung đột trong các nguồn lực phát triển văn hóa Việt Nam, đồng thời phân tích sâu những nguyên nhân tạo nên các xung đột, các cản trở và những mâu thuẫn đó trong tiến trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển đất nước; cuốn sách nhằm giúp bạn đọc hiểu thêm sự vận động rất phức tạp của xã hội Việt Nam phát triển theo cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa trong thời kỳ hội nhập hiện nay.

Trong hành trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển đất nước, tư tưởng Hồ Chí Minh là ngọn hải đăng chỉ đường, dẫn lối trong những diễn biến phức tạp của thời đại và mãi mãi là nội lực để nhân dân ta xây dựng xã hội mới, nền văn hóa mới và giữ gìn các phẩm giá dân tộc.

Trong các mô hình phát triển xã hội hiện nay, giải pháp văn hóa là giải pháp cơ bản, tạo nên sự phát triển hài hòa giữa kinh tế với công bằng và tiến bộ xã hội. Đó là giải pháp để phát triển xã hội bền vững.

Với những nội dung cơ bản trên, cuốn sách có kết cấu gồm 5 chương:

Chương 1: Một số vấn đề lý luận văn hóa: Giải phóng, đổi mới và sự phát triển văn hóa.

- *Chương 2: Nhận diện những xung đột, mâu thuẫn và những cản trở trên con đường giải phóng, hội nhập để phát triển văn hóa Việt Nam.*

- *Chương 3: Đảng lãnh đạo tiến trình giải phóng, đổi mới hội nhập và phát triển văn hóa Việt Nam*

- *Chương 4: Chủ tịch Hồ Chí Minh - Người khai sinh ra nước Việt Nam mới - Cha đẻ của nền văn hóa cách mạng, sức mạnh nội sinh của hành trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển văn hóa theo con đường xã hội chủ nghĩa.*

- *Chương 5: Giải pháp văn hóa trong tiến trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển đất nước theo con đường xã hội chủ nghĩa.*

Cuốn sách bao quát một nội dung rộng lớn về quá trình giải phóng, đổi mới, hội nhập và phát triển văn hóa ở Việt Nam. Nhà xuất bản hy vọng rằng, cuốn sách sẽ mang đến cho bạn đọc một cái nhìn sâu sắc và toàn diện về lý luận văn hóa. Không chỉ các nhà nghiên cứu, mà các giảng viên và sinh viên sẽ tìm thấy nhiều điểm mới trong cuốn sách này.

Trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc!

NHÀ XUẤT BẢN
THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG

Chương 1

MÁY VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VĂN HÓA GIẢI PHÓNG, ĐỔI MỚI VÀ SỰ PHÁT TRIỂN VĂN HÓA

1. Quan niệm mác xít về khái niệm văn hóa

Trong hoạt động sinh tồn và hoạt động giao tiếp của tất cả các dân tộc trên thế giới hiện nay, từ văn hóa được sử dụng rộng rãi đến mức không một lĩnh vực nào trong các quan hệ vật chất và quan hệ tinh thần của con người mà người ta không gặp nó. Người ta thường nói về văn hóa ăn, văn hóa ở, văn hóa mặc, văn hóa lao động, văn hóa gia đình, văn hóa tế lễ, văn hóa hội hè, văn hóa nghe nhìn, văn hóa đọc... Trong ngôn ngữ thường ngày, sắc thái nhiều vẻ và ý nghĩa đa dạng của văn hóa đã được thể hiện trên các lĩnh vực chính trị, hệ tư tưởng, khoa học. Nó xuất hiện trong các văn kiện, các cương lĩnh chính trị của một Đảng và luôn luôn được báo chí sử dụng làm công cụ truyền đạt tư tưởng. Các nhà khoa học xã hội và khoa học tự nhiên cũng thường xuyên dùng từ văn hóa để chứng minh cho các luận chứng khoa học của mình. Đặc biệt các nhà hoạt động nghệ thuật rất hay sử dụng từ văn hóa. Có thể nói từ văn hóa tham dự vào đời sống của con người song hành cùng với sự phát triển ngôn ngữ.

Văn hóa không chỉ là một từ trong sinh tồn và giao tiếp của con người, văn hóa còn là *một khái niệm khoa học* rất quan trọng mà thiếu nó không một lĩnh vực cốt yếu nào của tri thức lý luận và xã hội có thể hoạt động được. Văn hóa không phải là khái niệm có nội hàm hẹp, đơn nghĩa, đơn tuyến được sử dụng vào việc khái quát

tri thức lịch sử hay một vài tri thức xã hội nào đó. Trong khoa học xã hội và khoa học nhân văn, khái niệm văn hóa đã là trung tâm điểm của những quan điểm, những ý nghĩa và những nhận xét cũng như những định nghĩa khác nhau. Cho đến nay, trên cơ sở của những công trình nghiên cứu chuyên biệt về khái niệm văn hóa thuộc khoa học lịch sử, xã hội học, dân tộc học, văn hóa học, triết học... có thể tìm thấy những quan niệm khác nhau, đôi khi rất khác nhau khó mà thống nhất được nội hàm của văn hóa.

Nhiều nhà nghiên cứu cho rằng trước hết phải phân biệt từ văn hóa có tính chất *đánh giá* và *khái niệm văn hóa chủ yếu có tính chất mô tả*. Nói rằng văn hóa là lịch sử và không văn hóa là không lịch sử, tức là nói về thuật ngữ văn hóa. Dùng thuật ngữ văn hóa có thể đánh giá người này có văn hóa cao hơn người kia, dân tộc này có văn hóa thấp hơn dân tộc kia. Song *khái niệm văn hóa*, chủ yếu là khái niệm khoa học dùng để *mô tả* các quan hệ, các quá trình, các tương tác văn hóa. Còn việc đánh giá có văn hóa hay không có văn hóa thì không phải là nhiệm vụ chủ yếu của khái niệm khoa học về văn hóa.

Tuy nhiên cách tiếp cận giá trị học về văn hóa ngoài nhiệm vụ mô tả các giá trị vật chất, các giá trị tinh thần, nó còn luận chứng về các bộ giá trị phổ biến trong văn hóa. Sự luận chứng này là khách quan không phải là luận chứng một cách tùy tiện, chủ quan dù nó thông qua *đánh giá*.

Rất nhiều cách tiếp cận khác nhau về *khái niệm văn hóa*. Có quan niệm coi văn hóa như là những *hiện tượng tinh thần*. Không ít quan niệm lại cho văn hóa chỉ là *phương thức giao tiếp*, có quan niệm lại khẳng định văn hóa là những *thiết chế*, không ít quan niệm luận chứng cho nội hàm của văn hóa chỉ phản ánh khát vọng *tâm linh* và *nghệ thuật* của con người.

Những quan niệm về khái niệm văn hóa được nghiên cứu từ các khoa học khác nhau đưa ra rất nhiều những nhận xét, những kết quả, những định nghĩa khác nhau. Khi thì văn hóa là *phong tục, tập quán, tín ngưỡng*; lúc thì văn hóa là *chuẩn mực, là lối sống, là lớp vật thể* và các hiện tượng phụ thuộc vào khả năng *tượng trưng hóa* của con người... Có thể nói, thuật ngữ văn hóa được sử dụng rộng rãi trong nhiều bộ môn khoa học cụ thể làm cho mỗi khoa học *tìm thấy một vài phương diện* phù hợp với những vấn đề mà nó giải quyết.

Tính đa nghĩa của khái niệm văn hóa trước hết phải tìm thấy căn nguyên của nó ở tính nhiều mặt bao chứa trong nội hàm của khái niệm văn hóa làm cho nó có khả năng đề xuất những phương hướng và những nhiệm vụ khác nhau trong việc sử dụng nó. Lịch sử học, dân tộc học, xã hội học chung và xã hội học cụ thể, triết học thậm chí một vài môn khoa học tự nhiên... tất cả các khoa học ấy đã khai thác khái niệm văn hóa, tuy nhiên chỉ khai thác được *một phần* khái niệm đó. Có thể nội hàm của khái niệm này *được mở rộng không cùng*.

Tính đa nghĩa của khái niệm văn hóa không chỉ có ý nghĩa nhận thức lý luận mà còn là một *vấn đề thực tiễn lịch sử*. Các vấn đề văn hóa được đặt ra trước một dân tộc, một giai cấp, một thời đại đã lôi kéo không chỉ các nhà khoa học, các chính khách mà còn thu hút hàng triệu, chục triệu, thậm chí hàng trăm triệu, hàng tỷ người quan tâm đến nó. Các vấn đề chiến tranh và hòa bình, các vấn đề năng lượng và môi trường sống, các vấn đề nghèo đói và bệnh tật... những vấn đề văn hóa ấy đã mang tính toàn cầu của các cuộc vận động thực tiễn dân tộc, giai cấp, thời đại, thanh niên... ngay những năm đầu, những thập niên đầu của thế kỷ XXI này.

Khái niệm văn hóa như vậy không chỉ mang tính *xác định lịch sử, cái đã bao chứa trong nội hàm của nó* mà còn là một *khái*

niệm đang vận động. Chúng ta không thể luận chứng hết nội hàm của khái niệm văn hóa, nếu tách nó ra khỏi sự vận động của thời đại hiện nay - thời đại mà văn hóa được sản sinh ra không ngừng bởi các sáng tạo của con người và cũng không ngừng va chạm giữa các khuynh hướng văn hóa khác nhau. Thế kỷ XXI đang mở ra những chân trời mới trong lịch sử nhân loại bằng cuộc cách mạng tin học. Cuộc sống số, những phát minh về sinh học, những thành tựu chinh phục vũ trụ, cuộc đấu tranh gìn giữ bản sắc dân tộc và những tiến trình hội nhập... đã mang lại những nội hàm mới cho văn hóa.

Cùng với những thành tựu mà loài người đã giành được, sự khủng hoảng của các quan hệ tư sản, các cuộc chiến tranh tôn giáo, sự can thiệp của một số nước lớn vào nội bộ của một số dân tộc, các làn sóng xuất khẩu, đầu tư, tin học trong quá trình toàn cầu hóa cũng làm thay đổi, làm tan vỡ nhiều quan hệ văn hóa truyền thống. Hiện nay khắp nơi trên thế giới, đâu đâu người ta cũng nói đến văn hóa tiêu dùng. Sự chuyển hướng của những mối quan tâm của con người đến tiêu dùng một cách thái quá và sự thổi phồng nhu cầu tiêu dùng, bản năng tiêu dùng của con người đã làm cho khái niệm văn hóa vốn chứa chất những nội hàm rộng lớn của lao động sản xuất nay nó lại thể hiện khát vọng của cả một thế giới tiêu dùng vô cùng phong phú. Sự tiêu dùng vì tiêu dùng được trả bằng cái giá của chủ nghĩa thực dụng đã làm tha hóa mạnh mẽ văn hóa cá nhân.

Có thể thấy do nội hàm của khái niệm văn hóa không chỉ như một hình thức nhận thức mà nó còn gắn trực tiếp đến quá trình vận động lịch sử toàn diện của đời sống rộng lớn; cho nên vào thời cận hiện đại người ta đã quan tâm sâu sắc đến việc tìm kiếm phương pháp, cách tiếp cận, hình thức tư duy hợp lý để nghiên cứu nó.

Trước tiên, do khái niệm văn hóa được sử dụng và phản ánh nhiều lĩnh vực của nhiều ngành khoa học cụ thể như dân tộc học, xã